

Vårdbidrag

Ett urval kammarrättsdomar
2000 – juni 2004 avseende barn
med neuropsykiatriska diagnoser

En rättsfallsöversikt

Under beteckningen RIKSFÖRSÄKRINGSVERKET ANSER publicerar Riksförsäkringsverket bl. a.

- rättslägesanalyser och rättsfallsöversikter
- viktiga remissyttranden samt rapporter och framställningar till regeringen.

Utgivare: Ombudsenheten

Upplysningar: Carina Bindzau
Tel. 08-786 96 80

Skriftserier som ges ut av Riksförsäkringsverket:

RFV Föreskriver (RFFS)	Författningar med bindande föreskrifter
RFV Allmänna råd (RAR)	Allmänna råd om tillämpningen av författningar
RFV Vägledning	Beskrivning av författningsbestämmelser, allmänna råd, förarbeten, rättspraxis, exempel och kommentarer
RFV Analyser	Resultat av utrednings- och utvärderingsarbete
RFV Anser	Tolkningar av rättsläget, uttalande om verkets åsikt i olika frågor och framställningar till regeringen
RFV Informerar	Redovisning av statistik, upplysningar om regler, rutiner och praxis.
RFV Redovisar	Försäkringsanalyser och rapporter av mer begränsad omfattning

Beställ hos: Riksförsäkringsverkets Kundtjänst Tfn 08-556 799 29
Fax 08-718 29 90 E-post: rfv@ontime.se eller på
Internet www.rfv.se
Tryck: Sjuhäradsbygdens tryckeri 2004

Datum
2004-12-20

Vår beteckning
7621/2004-JO

Till de allmänna försäkringskassorna

Denna rättsfallsöversikt innehåller referat av domar från kammarrätterna om vårdbidrag till barn med neuropsykiatriska diagnoser. Domarna är meddelade under perioden 2000–juni 2004.

Ny lagstiftning och senare rättsfall kan komma att förändra den bild som lämnas i denna översikt.

Rättsfallsöversikten kan även läsas på rfv.se under Publikationer.

På Riksförsäkringsverkets vägnar

Helena Almström

Innehåll

Inledning	7
Sammanfattning	9
Tidigare rättsfallsöversikter/analyser	10
Referat av domarna avseende ett barn	11
<i>Inget vårdbidrag.....</i>	<i>11</i>
<i>Ett fjärdedels vårdbidrag</i>	<i>12</i>
<i>Halvt vårdbidrag</i>	<i>15</i>
<i>Tre fjärdedels vårdbidrag</i>	<i>25</i>
<i>Helt vårdbidrag.....</i>	<i>29</i>
Referat av domarna avseende två barn (flerbarnsprövning).....	35
Kommentarer	41
<i>Allmänt om domarna i denna översikt.....</i>	<i>41</i>
<i>Allmänt om nivåerna</i>	<i>41</i>
<i>Tidsperioder</i>	<i>41</i>
<i>Ändringsfrekvens</i>	<i>42</i>
<i>Kön</i>	<i>42</i>
<i>Åldrar</i>	<i>43</i>
<i>Diagnoser (ett barn).....</i>	<i>44</i>
<i>Merkostnader för ett barn</i>	<i>45</i>
<i>Diagnos och merkostnader för två barn.....</i>	<i>46</i>
<i>Olika typer av hjälp- och tillsynsbehov.....</i>	<i>47</i>
<i>Andra omständigheter som påverkar vårdbidragets storlek</i>	<i>48</i>
Domar.....	50

Inledning

I försäkringskassornas handläggning av vårdbidrag har gruppen föräldrar till barn med neuropsykiatriska funktionshinder blivit en allt större grupp. Av Riksförsäkringsverkets rapport (RFV Analyserar 2002:2) framgår att denna grupp sedan 1998 är den största bland nybeviljade vårdbidrag. Största ökningen inom gruppen står föräldrar till barn med ADHD/DAMP för. I verkets fördjupningsstudie Ökning av antalet vårdbidrag – perspektiv från flera myndigheter (RFV Anser 2003:2) presenterades ett antal faktorer som kan ligga bakom ökningen. Framför allt har kunskaperna om diagnoserna ökat; metodiken för att upptäcka, utreda och diagnostisera har förbättrats och utvecklats. Samtidigt informeras fler om samhällets stödformer. Men det pekades också på att det ökade trycket på barn- och ungdomspsykiatrisk verksamhet samt på svårigheter att få stöd i skolan och på att möjligheten att hjälpa barn inom ramen för de generella resurserna har minskat. Av rapporten framgick bland annat att 86 procent av barn med ADHD/DAMP var pojkar och att föräldrarna till barn med dessa diagnoser tenderade att beviljas genomgående låga ersättningsnivåer.

I denna rättsfallsöversikt har Riksförsäkringsverkets ombudsenhet sammanställt avgöranden från kammarrätterna om vårdbidrag till föräldrar med barn som har neuropsykiatriska funktionshinder. Domarna har meddelats perioden 2000–juni 2004 och rör barn med autism, DAMP, ADHD, Tourettes syndrom och Aspergers syndrom och liknande diagnoser eller symptom.

ADHD är en förkortning av Attention Deficit Hyperactivity Disorder. Man kan urskilja tre varianter; ADHD med huvudsakligen uppmärksamhetsbrist, ADHD med huvudsakligen överaktivitet/impulsivitet och ADHD av kombinerad typ. ADHD överlappar till stor del begreppet DAMP som är en förkortning av Deficits in Attention, Motor Control and Perception.

Domarna har delats in efter om det gäller ett eller två barn och därefter – när det gäller ett barn – efter vårdbidragets storlek.

Syftet med översikten är att ge handläggarna på försäkringskassorna en överblick av hur kammarrätterna har bedömt dessa föräldrars rätt till vårdbidrag. Avsikten är alltså inte att presentera en mall för hur denna typ av ärenden ska bedömas. Liksom när det gäller barn med andra funktionshinder skiljer sig behovet mellan olika individer. Det visar inte minst sammanställningen i denna översikt.

Utgången i de mål som refereras i översikten är i hög grad beroende av omständigheterna i det enskilda fallet. Kammarrätternas bedömningar grundas på en sammanvägning av en mängd olika faktorer. Eftersom barnens behov av stöd och hjälp och föräldrarnas insatser oftast beskrivs mycket utförligt i domarna har vi valt att ta med ett urval av de angivna omständigheterna. Det kan även finnas omständigheter som inte nämns i domarna men som ändå påverkat bedömningarna. I många fall kan det vara svårt att veta vilka omständigheter som domstolen ansett vara av avgörande betydelse. Detta leder till att det inte går att uttala sig generellt om vilka kriterier som ska vara uppfyllda för att till exempel ett hjälp- och tillsynsbehov jämte eventuella merkostnader ska anses vara så omfattande att det motiverar helt, tre fjärdedels, halvt eller en fjärdedels vårdbidrag.

Domarna refereras endast översiktlig och för att få en fullständig bild av domen hänvisas till respektive dom i fulltext. Det anges även om domen överklagats och om prövningstillstånd beviljats. Regeringsrätten har hittills inte meddelat dom i något av målen.

Sammanfattning

I denna översikt har tagits med 27 domar från tiden 2000–juni 2004. Av domarna avser fyra stycken flerbarnsprövning (två barn) och de övriga vårdbidrag för ett barn. De flesta av barnen är 7–11 år gamla.

I de flesta domarna handlar det om pojkar. Endast fyra avgöranden avser flickor.

Endast i de fall barnet fått diagnosen autism har helt vårdbidrag beviljats. I tre av de fem fallen har RFV överklagat och yrkat att helt vårdbidrag ska utgå samt åberopat uttalande i en tidigare rättsfallsanalys (RFV Anser 1995:15). I två av de fyra domar varigenom tre fjärdedels vårdbidrag beviljats hade barnet autism eller autismliknande syndrom.

I de flesta fallen har kammarrätterna funnit att halvt vårdbidrag ska utgå för ett barn med annan neuropsykiatrisk diagnos än autism.

Det är inte ofta som merkostnaderna beskrivs och prövas mer ingående. De varierar mycket; i några fall har inga redovisats och i ett fall har drygt 18 000 kr godtagits. I tre fall har en skattefri merkostnadsdel om 18 procent av prisbasbeloppet beviljats och i ett fall en skattefri merkostnadsdel om 36 procent av prisbasbeloppet då det gäller ett barn. I tre av de fyra avgöranden som avser två barn har en skattefri merkostnadsdel om 18 procent av prisbasbeloppet godtagits.

Kammarrätten har i mer än hälften av avgörandena ändrat försäkringskassans beslut till den försäkrades förmån.

Det är dock svårt att dra några generella slutsatser av de i översikten redovisade avgörandena. Motiveringarna är i de flesta fall sammanfattande. Kammarrätterna bedömer ofta att en förälder till följd barnets vård- och tillsynsbehov tillsammans med merkostnader har rätt till ett vårdbidrag med en viss nivå.

Tidigare rättsfallsöversikter/analyser

RFV har tidigare gett ut tre rättsfallsöversikter/analyser om vårdbidrag med domar meddelade av Försäkringsöverdomstolen. RFV ANSER 1986:6 handlade om barn med diabetes. RFV ANSER 1989:3 handlade om barn med diabetes, Morbus Down och psykomotoriska handikapp, allergier och intoleranser, syn- och hörselnedsättning samt lymfatisk leukemi. I RFV ANSER 1995:15 redogjorde RFV bl.a. för tre domar med barn med autism. Verket drog den slutsatsen av dessa domar att – även om en individuell bedömning givetvis måste göras – autism hos barn i regel berättigade till helt vårdbidrag.

Referat av domarna avseende ett barn

Inget vårdbidrag

1 Kammarrätten i Göteborgs dom den 20 november 2000 i mål nr 1829-2000

Flicka, 11 år, med ADHD-symtom och hyperaktivitet och uppmärksamhetsstörning. Flickan hade anpassad studiegång (två dagar avkortad skoldag med hemuppgifter i stället). Hela klassen (30 elever) hade tillgång till en elevassistent som försökte hjälpa flickan mer än övriga elever. På grund av det stora antalet hemuppgifter hade mamman förkortat sin arbetstid till 62,5 procent, vilket medförde en inkomstförlust om 7 260 kr per månad. Flickan hade även behov av vägledning och lugn och ro för att klara av skolarbetsbetinget i skolan. När vädret inte tillät att hon cyklade till och från skolan försökte föräldrarna i möjligaste mån att skjutsa henne. Föräldrarna oroades av att hennes färdväg till skolan gick över en mycket trafikerad korsning. Hon skötte sin hygien, på- och avklädning och kunde äta själv. Hon tog ingen medicin och det förelåg inte några kommuniceringsproblem. Mamman uppgav att dottern inte kunde lämnas ensam mer än 15–20 minuter. Under denna tid kunde hon nå modern via mobiltelefon.

Av läkarutlåtande framgick bland annat att flickan var ljudkänslig samt hade lätt att bli uttröttad och att få humörutbrott. Hon behövde inte särskild behandling eller träning och hade fått anpassad skolgång eftersom hon inte kunde vistas på fritidshem på eftermiddagarna.

Försäkringskassan avslog i augusti 1999 mammans ansökan om vårdbidrag.

Länsrätten, som beviljade mamman ett fjärdedels vårdbidrag, bedömde att flickan i huvudsak efter skoldagens slut behövde vård och tillsyn i en omfattning som inte var normalt för friska barn i motsvarande ålder.

Försäkringskassan överklagade länsrättens dom och framhöll i kammarrätten att kommunen hade skyldighet att i erforderlig omfattning erbjuda en för den enskilde eleven lämplig skolbarnomsorg.

Kammarrätten, som upphävde länsrättens dom och fastställde försäkringskassans beslut, bedömde att det ytterligare stöd flickan behövde utöver det som

kommunen enligt skollagen ska stå för inte kunde anses vara av den omfattningen att mamman var berättigad till vårdbidrag.

Ett fjärdedels vårdbidrag

2 Kammarrätten i Stockholms dom den 18 oktober 2000 i mål nr 3386-1999

Flicka, 8 år, med DAMP med övervägande uppmärksamhetsstörning och koncentrationssvårigheter. Hon blev lätt distraherad, hade svårt med tidsperspektiv, talade omoget och ställde konstiga frågor. Flickan hade behov av modern dygnet runt som måste tala om för henne vad hon skulle göra. Alla aktiviteter måste planeras i god tid. Mamman jobbade med dottern med ögahand funktioner och med att försöka få henne att förstå instruktioner.

Av läkarutlåtande framgick bland annat följande. Flickan behövde vuxenstöd och lugn miljö för att kunna koncentrera sig. Hon behövde både i skola och hem mera hjälp och stöd än andra barn i hennes ålder. Hon utvecklades inte i samma takt som jämnåriga och var i behov av intensiv stöttning och handledning. Hon behövde också mycket mera hjälp med skolarbetet än andra jämnåriga barn.

Försäkringskassan beviljade i september 1998 inte mamman fortsatt vårdbidrag. Hon hade tidigare haft ett fjärdedels vårdbidrag. Kassan godkände merkostnader med 3 300 kr per år (resor, pedagogiskt lekmaterial och – fördelat på 3 år – dator).

Länsrätten fann att merarbetet på grund av flickans funktionshinder uppgick till cirka 15 timmar per vecka. Mot denna bakgrund och då det inte fanns betydande merkostnader på grund av funktionshindret avslog länsrätten överklagandet.

Mamman uppgav i kammarrätten bland annat att flickan inte kunde sova ensam utan kom över till henne varje natt. Hon var mycket mammabunden och extremt osäker. RFV anförde i yttrande på begäran av kammarrätten följande. I begreppet direkta vårdinsatser inryms behandling och träning, kommunikationsträning och kommunikation med barnet, stimulans, aktivering och motivationsinsatser samt vård och omvårdnad. Med begreppet merarbete avses vård- och tillsynsinsatser som barnets sjukdom eller funktionsnedsättning medför för föräldrarna men också annat merarbete i form av städning, klädvård, vård av hjälpmedel med mera. Till merarbete kan även

räknas läkarbesök eller inläring av kommunikationsmetod för föräldrar såsom teckenspråk, punktskrift etc.

Kammarrätten konstaterade att flickan framför allt hade behov av stöd med inläring, läxläsning, aktivering och social träning och att hon var i behov av tillsyn, bland annat vid deltagande av olika aktiviteter som föranletts av hennes funktionshinder. Kammarrätten fann att flickans vård- och tillsynsbehov jämte merutgifter berättigade till ett fjärdedels vårdbidrag från och med mars 1998.

3 Kammarrätten i Stockholms dom den 30 januari 2001 i mål nr 8468-1999

Pojke, 9 år, med ADHD/DAMP. Pojken behövde vuxenstöd från det att han steg upp på morgonen tills han gick till skolan. Morgonrutinen tog cirka en timme. Mamman måste vara med honom när han klädde på sig, åt frukost, borstade tänderna, packade väskan och tog på sig ytterkläderna. Vissa dagar var hon tvungen att följa med honom för att överhuvudtaget få iväg honom till skolan. Han kom hem cirka 14.00 och då måste hon finnas hemma och övervaka vad han gjorde. Han kunde bland annat sätta på spisplattor, tända tändstickor och ta fram knivar. Hon måste också bevaka honom när han var utomhus. Pojken var mycket känslig för förändringar och mycket tid gick till att förbereda honom. Han hade svårt med läxläsning varför detta tog mycket tid och kraft. Innan pojken gick och la sig måste mamman vara med vid duschning och tvättning. Rutinerna innan sänggående tog cirka en och en halv timme. Eftersom det var mycket problem för pojken i skolan gick mycket tid till skolkontakter. Han gick på barnhabilitering och i musikterapi samt hade kontakt med talpedagog och sjukgymnast.

Av läkarutlåtandet framgick bland annat följande. Pojken var hyperaktiv och hade låg uthållighet. Han hade svårt att sitta stilla och koncentrera sig och var lätt disträherad och impulsiv. Han mådde bäst av regelbundna rutiner och blev orolig av förändringar. Han måste ständigt övervakas hemma vilket innebar bundenhet för mamman. Hyperaktiviteten gjorde också att han slet kläder och skor onormalt hårt och att han ofta slarvade bort klädesplagg och fritidsutrustning. Enligt sjukgymnast hade han även motoriska svårigheter. Han blev orolig av förändringar. Han reagerade positivt på medicinering (sedan 1999) med ökad koncentrationsförmåga och minskad överaktivitet. Han var beroende av stöd som kraftigt översteg vad som är normalt för barn i denna ålder.

Försäkringskassan beviljade i mars 1999 mamman ett fjärdedels vårdbidrag februari 1998–januari 2000 och godtog merkostnader med 4 798 kr per år (kläder och tvätt).

Länsrätten fann, mot bakgrund av vad som framkommit i målet om pojkens slitage av kläder och skor samt hans benägenhet att tappa bort och ha sönder saker, att familjen merkostnader för dessa poster uppgick till 50 procent av kostnaderna enligt Konsumentverkets beräkningar. Merkostnaderna uppgick, enligt länsrätten, således till 7 096 per år. Utredningen visade vidare att pojken till följd av sin hyperaktivitet och uppmärksamhetsstörning var i behov av tillsyn och vård i större utsträckning än vad som var normalt för barn i samma ålder. Med hänsyn framför allt till den arbetsinsats som krävdes för att tillgodose pojakens behov samt till föräldrarnas bundenhet fann länsrätten att tillsyns- och vårdbehovet samt merkostnader till följd av pojakens funktionshinder var så omfattande att de medförde rätt till ett halvt vårdbidrag samt till skattefri merkostnadsdel med 18 procent av basbeloppet. Länsrättens ordförande var skiljaktig och ansåg att merkostnaderna inte skulle tas upp till högre belopp än 4 798 kr per år och särskilt med hänsyn till det positiva resultatet som uppnåts med medicineringen att rätt till högre än ett fjärdedels vårdbidrag inte förelåg.

Kammarrätten, som inte ändrade länsrättens bedömning i fråga om den skattefria merkostnadsdelen, fann att pojakens behov av tillsyn och vård på grund av hyperaktivitet, impulsivitet och svårigheter med koncentration och koordination inte medförde rätt till högre ersättning än ett fjärdedels vårdbidrag.

4 Kammarrätten i Stockholms dom den 16 maj 2001 i mål nr 1217-2001

Pojke, 11 år, med svår DAMP med Aspergers syndrom. Han hade dessutom viss beteendeproblematik och rädslor. Vidare hade han omogen motorik samt skriv- och lässvårigheter. Pojken gick i sjätte klass från hösten 2000. Han hade egen assistent i skolan. Han gick också på fritidsverksamhet.

Av läkarutlåtande framgick bland annat följande. Pojken behövde hjälp med att ta på strumpor, i övrigt kunde han klara på- och avklädning själv om han ville, dock efter mycket påstötning. Han behövde vidare hjälp med dusch, hårtvätt och tandborstning. En gång i veckan fick han särskild gymnastik i skolan. Varje kväll fick han taktill massage för att bli lugn och kunna sova. Badträning rekommenderades och föräldrarna turades om att köra honom till badhus. Han måste motiveras att sitta stilla och göra läxor. Lillasyster kunde då inte vara hemma. Någon av föräldrarna fick ta med henne och göra något

annat utanför hemmet. Någon av föräldrarna måste följa med pojken till fritidsverksamhet och hämta honom. Han behövde ständig tillsyn. Han hade blivit starkare och slogs och bråkade mer än tidigare. Han kunde inte vara ensam hemma. Sänggåendet måste ske efter vissa rutiner. Han vaknade varje natt och någon av föräldrarna måste då sitta hos honom för att han skulle somna.

Försäkringskassan beviljade i november 2000 mamman ett fjärdedels fortsatt vårdbidrag utan merkostnadsersättning för tiden mars 2000–februari 2002. Kassan godtog merkostnader med 2 726 kr per år. Hon hade tidigare haft ett halvt vårdbidrag med merkostnadsersättning.

Länsrätten fann, mot bakgrund av att mamman uppgett att besvären blivit värre i takt med stigande ålder och med hänsyn till att båda föräldrarna var engagerade, att halvt vårdbidrag skulle utgå. Rättens ordförande var skiljaktig och ansåg att ett fjärdedels vårdbidrag borde utgå.

Kammarrätten konstaterade att försäkringskassan hade tagit hänsyn till mammans merarbete i form av taktil stimulering, pojkens behov av hjälp med dusch, hårtvätt och tandborstning, regelbunden badträning och behov av ritualer vid sänggåendet. Hänsyn hade också tagits till de ständiga konfliktlösningarna och hans oro och ängslan samt mammans regelbundna kontakt med skolan och fritids. Kammarrätten fann inte att det sammanlagda behovet av vård och tillsyn av pojken var av sådan omfattning att det medförde rätt till högre ersättning än ett fjärdedels vårdbidrag. Den omständigheten att han numera hade plats på ett annat fritidshem, som han dock inte ville gå till, föranledde inte annan bedömning.

Kammarrättens dom överklagades till Regeringsrätten som inte meddelade prövningstillstånd, mål nr 4428-01.

Halvt vårdbidrag

5 Kammarrätten i Stockholms dom den 31 januari 2000 i mål nr 2302-1999

Pojke, 4 år, med misstänkt autism.

I ett utlåtande av psykolog framhölls bland annat följande. Pojken behövde ha en mycket trygg omgivning med endast få personer omkring sig, i princip endast mamma, pappa och lillebror. Han var ointresserad av andra barn och

det vore snarast olämpligt att placera honom på till exempel daghem eller hos dagmamma.

Av läkarutlåtande framgick bland annat följande. Vid fyraårskontroll klarade pojken inte de grov- och finmotoriska momenten. Pojken hade kontakt med psykolog på PBU. Man diskuterade att eventuellt ordna plats på ett specialdaghem. Pojken hade problem i kontakten med andra barn. Han hade ibland mycket kraftiga affektutbrott. Han hade också en tendens att fastna i vissa sysselsättningar samt uppvisade en viss rigiditet. Han hade försenad psykomotorisk utveckling och avvikande beteende. På grund av sin försenade utveckling krävde han betydligt mera hjälp i olika ADL-aktiviteter än andra barn i samma ålder. På grund av sina kontaktsvårigheter krävde han också extra mycket vuxenstöd. På grund av sin försenade utveckling krävde han extra stimulans och pedagogisk träning.

Försäkringskassan avlog i mars 1998 mammans ansökan om vårdbidrag.

Länsrätten ändrade inte försäkringskassans beslut.

Mamman överklagade länsrättens dom. Försäkringskassan medgav bifall i sådan mån att mamman var berättigad till ett halvt vårdbidrag. Kassan framhöll att psykologutlåtandet inte hade föredragits för försäkringsläkaren och att försäkringsläkaren ansåg att pojken hade en beteendeavvikelse som tydde på störning inom autismområdet.

Kammarrätten konstaterade att pojken behövde hjälp med att ta av och på sig kläderna, hjälp med att tvätta sig och borsta tänderna samt att han hade svårt för att ta mot instruktioner och var mycket beroende av sin mamma. Av utredningen framgick vidare att pojken nu vistades på ett daghem med en resursperson. Enligt kammarrättens mening kunde det av utredningen inte anses framgå att pojken var berättigad till mer än ett halvt vårdbidrag.

6 Kammarrätten i Göteborg den 13 juni 2000 i mål nr 6385-1999

Pojke, 7 år, med DAMP med autistiska drag. Mamman arbetade deltid, 80 procent. Pappan arbetade heltid. Pojken ville inte vara ensam i ett rum utan krävde ständig uppmärksamhet av mamman eller pappan och måste ständigt aktiveras annars gick han in i sin egen värld av fantasifigurer. Han lekte ibland med sin lillasyster men lämnade i övrigt inte sina föräldrar. Han ville aldrig gå ut ensam. På morgonen var han trött och hade svårt att komma upp. Han behövde hjälp med att tvätta och klä sig och gå på toaletten. Han måste följas till förskolan (under 1999) och hämtades varje dag då han inte vågade

gå ensam. Frukost åt han i skolan. Han hade mycket litet behov av att leka med sina skolkamrater. På kvällen var det en lång procedur innan han kom i säng och han somnade sent. Han kissade ofta på sig under natten. Ibland hade han mardrömmar och hade då behov av att någon av föräldrarna låg bredvid honom. Han slog ofta sönder saker i hemmet. Han började i skolan 1999.

Försäkringskassan beviljade i maj 1999 mamman ett fjärdedels vårdbidrag. Försäkringskassan godkände merkostnader med 5 880 kr per år. Kostnad för hyra av dator godtogs inte.

Länsrätten framhöll att pojken till stor del av dagen vistades utanför hemmet och det fick bedömas att vård- och tillsynsbehovet tillgodosågs genom insatser i förskolan, där han bland annat hade en personlig assistent. Länsrätten ändrade inte försäkringskassans beslut.

I kammarrätten ingivna läkarutlåtanden framhölls bland annat följande. Pojken hade avsevärt förändrat sitt beteende och gått in i ett ritualbeteende och fastnat i en värld som han måste hjälpas ut ur. Han hade en sammansatt problematik med inslag av uppmärksamhetsbrist, motorisk omognad, ojämn begåvning, autistiska /aspergerlika drag, tvångsproblematik och tics och det förelåg en synnerligen krävande situation för föräldrarna.

Kammarrätten bedömde att utredningen gav vid handen att pojken var i behov av sådan särskild tillsyn och vård som utgjorde förutsättning för att erhålla vårdbidrag. Tillsynsbehovet innebar i stor utsträckning att pojken måste stå under ständig uppsikt och motiveras till olika sysselsättningar. Även om han en stor del av dagen vistades utanför hemmet i skolan och på fritidshem framgick det att vård- och tillsynsbehovet i hemmet var omfattande. En samlad bedömning motiverade ett halvt vårdbidrag under den aktuella perioden november 1998–oktober 2000.

7 Kammarrätten i Göteborgs dom den 22 april 2002 i mål nr 1548-2001

Pojke, 14 år, med Aspergers syndrom.

Av läkarutlåtande framgick bland annat följande. Pojken hade genomsnittlig jämn begåvning. Han hade dock problem med att acceptera krav och finna motivation att utföra uppgifter. Han låste sig och det hände ofta att han vägrade delta/utföra tänkt aktivitet. Han hade svårigheter med koncentration, långsamt arbetstempo och en mycket långsam inlärningsprocess. Det var ibland omöjligt för honom att acceptera förändringar och nya rutiner. Han

gick i specialklass. Han behövde ofta stöd för att gå till skolan. Föräldrarna behövde hjälpa honom, övertala och närmast tvinga honom att ta på sig kläder anpassade efter årstid. Han behövde föräldrarnas hjälp på närmast kontinuerligt sätt för att lära sig sociala regler och samspel.

Försäkringskassan beviljade i november 1999 mamman ett fjärdedels vårdbidrag från och med februari 1999.

Länsrätten gjorde bland annat följande bedömning. Kostnad om 200 kr för en extra skolresa var direkt orsakad av pojkens funktionshinder. Färdig mat och coca cola var vanligen förekommande även i familjer med barn utan funktionshinder. Kostnad för alternativ sysselsättning (resa till fjällen) ansågs normalt för ett fritidsintresse av denna art. Kostnad för oanvända kläder bedömdes heller inte som en direkt merkostnad. Länsrätten fann att omfattningen av tillsyns- och vårdbehovet tillsammans med merkostnader berättigade till ett fjärdedels vårdbidrag.

Av psykologutlåtande framgick bland annat följande. Pojkens funktionshinder manifesterade sig främst i mentala låsningar som helt och hållet blockerade honom. En annan följd av hans funktionshinder var en mycket stark rigiditet i tänkandet. Han hade således svårt att tänka om, att hitta alternativa lösningar på problem eller att acceptera andra människors förklaringar och bevekelsegrunder. När verkligheten ändå försökte tvinga honom att tänka om reagerade han ofta med totalblockering. Då låste han sig för all förändring. Konsekvenserna blev oproportionerliga och krävde insatser främst från föräldrarna, men även från skolans personal, i en omfattning som andra inte kunde göra sig en föreställning om. Alla dessa låsningar krävde omfattande, svåra och tidskrävande insatser av föräldrarna och av skolans personal.

Kammarrätten gjorde följande bedömning. Av handlingarna framgick det att pojken på grund av sin beteendeproblematik hade mycket stora svårigheter att acceptera krav, förändringar och omställningar i vardagen. Detta medförde omfattande insatser bland annat i form av förberedelser från föräldrarnas sida. Vidare behövde han hjälp och tillsyn som ett mycket yngre barn. Pojkens behov av särskild tillsyn och vård var tidsmässigt av sådan omfattning att det motiverade ett halvt vårdbidrag.

8 Kammarrätten i Stockholms dom den 6 maj 2002 i mål nr 1718-2002

Pojke, 6 år, hyperaktiv med psykomotorisk utvecklingsstörning. Han behövde hjälp med på- och avklädning, att tvätta sig, i toaletsituationer samt hjälp

med att äta med mera. Han var i behov av ständig tillsyn och kunde inte lämnas ensam varken inom- eller utomhus. Han fick ofta utbrott, skrek, grät och kastade sig på marken. Föräldrarna tränade honom och han behövde motivation för att aktivera sig. Han kom ofta i konflikt med andra barn. Han hade svårt för att somna. En vuxen måste ligga hos honom hela natten. Han fick sömnmedicin och hade börjat prova på amfetamin i lugnande syfte. Någon märkbar effekt av amfetaminet hade ännu inte börjat märkas enligt mamman. Han gick i särskola.

Av läkarutlåtande framgick bland annat att pojken hade svårt med gränssättning och ändring av rutiner. Han hade dåligt kortminne och hade svårt att förstå innebörden i mycket av vad han sa.

Försäkringskassan beviljade i november 2001 mamman ett fjärdedels vårdbidrag november 2000–oktober 2002. Kassan beaktade merkostnader om 1 730 kr per år.

Länsrätten beviljade mamman ett halvt vårdbidrag. Rättens ordförande anmälde skiljaktig mening och fann att det inte gjorts sannolikt att tillsyns- och vårdbehovet uppgick till sådan nivå att halvt vårdbidrag borde utgå.

Kammarrätten fann att pojken i jämförelse med vad som kan anses normalt för ett barn i hans ålder hade ett mycket omfattande vård- och tillsynsbehov. Han behövde hjälp med av- och påklädning, toalettbesök och måltider. Han behövde motorisk träning och stöd i sin kommunikation. Därutöver måste han hållas under ständig uppsikt på grund av sin hyperaktivitet. Pojken band därför upp sina föräldrar under en avsevärd del av dygnet. Även med beaktande av att en viss del av pojkens vård- och tillsynsbehov tillgodosågs genom skolan hade han behov av sådan omfattning att de inte kunde tillgodoses med mindre än ett halvt vårdbidrag.

9 Kammarrätten i Sundsvalls dom den 27 maj 2002 i mål nr 2910-2001

Flicka, 11 år, med MBD/DAMP-syndrom samt försenad tal- och språkutveckling, svärbemästrade aggressionsutbrott och för åldern onormal sexualdrift. Flickan behövde hjälp med sin personliga hygien, att borsta tänderna, kamma sig, torka sig efter toalettbesök, hjälp vid val av kläder samt med att knyta och knäppa. Sedan mamman börjat arbeta hade flickan börjat slå sönder saker. Mamman tvingades att åka hem från arbetet.

Av läkarutlåtanden framgår bland annat följande. Flickan fick häftiga aggres-sionsutbrott framför allt hemma, mot syskonen och mamman. Flickan hade stora besvär med att göra skolarbetet. På grund av hon levde ut sin sexualdrift på ett hämningslöst sätt måste mamman hålla ett öga på detta och hela tiden tillrättvisa henne. Mamman måste också kontrollera flickans ”tjuvåtande” så att hon inte gick upp i vikt. Flickan var överviktig.

Försäkringskassan beviljade i december 2000 mamman fortsatt halvt vårdbi-drag oktober 2000–september 2002.

Länsrätten upphävde försäkringskassans beslut och beviljade mamman tre fjärdedels vårdbidrag.

Kammarrätten konstaterade bland annat att det förelåg en ökad bundenhet för mamman under helger och skollov jämfört med då hon förut beviljades ett halvt vårdbidrag, men att utredningen inte utgjorde tillräckligt stöd för att flickans vård- och tillsynsbehov var av den art och omfattning som krävs för att tre fjärdedels vårdbidrag ska utgå.

Kammarrättens dom överklagade till Regeringsrätten som inte meddelade prövningstillstånd, mål nr 4801-2002.

10 Kammarätten i Sundsvalls dom den 11 juli 2002 i mål nr 1151-2001

Pojke, 5 år, med osäker neurologisk diagnos. Han gick i skola 8.00–14.00.

Försäkringskassan beviljade i oktober 2000 mamman ett halvt vårdbidrag från och med juli 1999. Kassan godtog 1 000 kr i merkostnader (kostnader för avgifter i samband med utflykter).

Enligt ett i länsrätten ingivet läkarintyg hade pojken från tvåårsåldern haft svårigheter med att vara med andra barn och råkade lätt i luven på dem. Han hade koncentrationssvårigheter, mest märkbara i närvaro av andra barn. Det gick betydligt bättre med vuxna. Pojken hade vidare svårigheter med kommunikation och samspel i situationer där strikta strukturerade betingelser förelåg. Mamman, som var arbetssökande, befanns under nuvarande betingelser inte kunna arbeta mer än deltid.

Länsrätten ändrade inte försäkringskassans beslut.

Mamman framhöll i kammarrätten bland annat att det flera gånger om dagen uppstod konflikter mellan sonen och kamrater och lärare och att hon måste arbeta deltid eftersom hon bara uppbar halvt vårdbidrag.

Kammarrätten konstaterade att pojken behövde mer aktiv tillsyn än andra barn i samma ålder. Det hade inte framkommit att det förelåg inkomstbortfall på grund av uteblivet förvärvsarbete.

Visst annat samhällsstöd förelåg vid tidpunkten för försäkringskassans prövning. Kammarrätten fann vid en samlad bedömning, där även mammans önskan om att minska sin arbetstid vägts in, att det beviljade vårdbidraget skäligt tillgodosåg familjens behov under rådande förhållanden.

11 Kammarrättens i Sundsvalls dom den 9 oktober 2002 i mål nr 1986-2002

Pojke, 14 år, med svår MBD/Damp-syndrom med hyperaktivitet, koncentrationssvårigheter samt problem med motorik och perception.

Försäkringskassan beviljade i november 2001 mamman halvt vårdbidrag september 2001–augusti 2003.

Länsrätten ansåg att utredningen i målet visade att pojkens behov av aktiv tillsyn grundade rätt till tre fjärdedels vårdbidrag.

I kammarrätten anförde mamman bland annat följande. Det fungerade inte bra för pojken i skolan med kamrater och lärare. Han hade inga kompisar och var väldigt tyst och osäker samt i behov av stöd och hjälp. Hon besökte ofta skolan för att pojken skulle få råd och stöd av henne samt för att hålla sig à jour med vad som hände i skolan. Det krävdes otaliga telefonsamtal. Skolan tillgodosåg inte pojkens särskilda behov. Han klarade inte av att komma iväg till skolan på egen hand. Det skulle vara förödande för pojken att vara ensam med sin lillasyster när han kom hem från skolan.

Kammarrätten bedömde att den medicinska utredningen i målet och vad i övrigt framkommit inte gav stöd för att pojkens tillsyns- och vårdbehov var av den art och omfattning som krävs för att tre fjärdedels vårdbidrag ska utgå.

Kammarrättens dom överklagades till Regeringsrätten som inte meddelade prövningstillstånd, mål nr 6943-02.

12 Kammarrätten i Sundsvalls dom den 8 augusti 2003 i mål nr 3304-01

Pojke, 12 år, med infantil autism med låg begåvning. Familjen hade avlastning i familjhem varannan helg torsdag till söndag, kontaktperson för pojken och avlösarservice vid behov. Pojken hade även vistats i familjehem under längre perioder. Han gick i särskola. Mamman hade hel förtidspension.

Av läkarutlåtande framgick bland annat följande. Pojken behövde mycket hjälp och stöd i dagliga aktiviteter. Han hamnade ofta i konflikter. Han saknade tidsuppfattning. Han behövde hjälp och påminnelse beträffande hygien. Extra tvätt uppkom på grund av inkontinens. Han hade en rad kontakter med olika personer inom habilitering, PBU, skola och tandvård. Han kunde inte lämnas ensam och behövde hjälp med att klara olika sociala situationer och med att på rätt sätt kunna tolka kommunikation med andra människor. Han behövde ADL-träning.

Försäkringskassan beviljade i april 2001 mamman ett fjärdedels vårdbidrag från och med februari 2001. Kassan godtog merkostnader med 760 kr per år (tvätt, telefon och medlemsavgift RBU). Kostnader för social träning gällande olika fritidsaktiviteter, avgift till idrottsförening, simträning och lägervistelse godtogs inte utan bedömdes som normalt förekommande kostnader i barnfamiljer. Inte heller kostnader för tvättmaskin, förhöjd elkostnad bedömdes vara kostnad som kunde godtas som merkostnad på grund av funktionshinder.

Länsrätten, som inte fann skäl att betvivla att ytterligare merkostnader förelåg för till exempel klädsitage, sängkläder med mera men inte bedömde att de översteg 18 procent av basbeloppet, ansåg att en sammanvägning av omständigheterna i målet inte visade att vård- och tillsynsbehovet var sådana att mer än ett fjärdedels vårdbidrag skulle utgå.

I kammarrätten framhölls att han var på korttidshem två dygn/månad och hade korttidstillsyn på fritidshem.

I kammarrätten hade försäkringskassan medgett halvt vårdbidrag.

Kammarrätten fann med hänsyn till att pojken hade ett tämligen omfattande samhällsstöd att mamman inte var berättigad till mer än ett halvt vårdbidrag.

Kammarrättens dom har överklagats till Regeringsrätten som ännu inte tagit ställning till överklagandet, mål nr 7145-2003.

13 Kammarrätten i Sundsvall den 17 oktober 2002 i mål nr 2828-2001

Pojke, 11 år, med hyperaktivitet och koncentrationssvårigheter. Han cyklade till skolan. Fick hjälp av elevassistent.

Försäkringskassan beviljade i september 1999 ett halvt vårdbidrag för tiden juli 1999–september 2001 (höjning från ett fjärdedels vårdbidrag).

Länsrätten, som beviljade mamman ett helt vårdbidrag, konstaterade att pojken hade en mental retardation, en hörselnedsättning och ett hyperaktivitetsyndrom. Vidare bedömde länsrätten att han behövde ständig påpassning för att klä sig, sköta sin hygien och äta. Han behövde också viss aktiv hjälp i dessa situationer. Han kunde inte vara ensam och klarade inte att aktivera sig själv annat än kortare stunder. Han behövde hjälp med läxläsning som han inte orkade med längre stunder. Det fick därför ske i omgångar. Inför sänggående måste mamman förbereda honom cirka en timmes tid innan han lugnat sig så att han somnade.

Försäkringskassan, som överklagade länsrättens dom, anförde bland annat följande i kammarrätten. Med hänvisning till såväl utgående som erbjudet men avvisat annat samhällsstöd motiverade inte pojkens hjälpbehov annat än ett halvt vårdbidrag.

Mamman invände bland annat att pojken inte orkade vistas på fritids eftersom hans hela energi och koncentration gick åt till inläring i skolan. Vidare uppgav hon bland annat att samhällsstödet var skolan och avlastningsfamilj en helg per månad. Hon hade ansökt om assistansersättning för tid i hemmet men fått avslag.

Kammarrätten fann, mot bakgrund av vad som framkommit i utredningen, att mamman vid en helhetsbedömning hade rätt till ett halvt vårdbidrag.

Kammarrättens dom överklagades till Regeringsrätten som inte meddelade prövningstillstånd, mål nr 6574-02.

14 Kammarrätten i Stockholms dom den 1 juli 2003 i mål nr 5516-2002

Pojke, 11 år, med DAMP. Familjen bestod av föräldrar och två barn (lillasyster). Fadern hade garantipension. Mamman arbetade 75 procent och hade tagit ut föräldrapenning varje fredag så länge det fanns dagar kvar att ta ut.

Hon skulle behöva arbeta 75 procent också när föräldrapenningen tog slut för att kunna vara hemma och stötta pojken. Han talade sluddrigt och blev väldigt trött efter en skoldag. Föräldrarna förde dagbok, hade täta kontakter med skolan, daglig kontakt med assistent via kontaktbok, familjestöd på PBU samt kontakt med andra föräldrar som var i samma situation. Pojken klarade att klä på/av sig själv, men måste hela tiden påminnas om att slutföra det han höll på med. Det var hela tiden tjtat när han skulle duscha och sköta sina tänder. Mamman måste alltid vara med. Han var mycket beroende av fasta rutiner och en väl strukturerad vardag. Han måste byta kläder dagligen. Han var delvis mobbad och hade två kamrater som han verkligen kämpat för att få behålla. Han sökte sig aldrig ut på helgerna. Gjorde han det var det alltid han som fick söka kontakt. Föräldrarna fick avstyra konflikter i hemmet mellan syskonen. Han fick hjälp med läxläsning i hemmet och hade ett pedagogiskt datorprogram som läxhjälp. Han sov bra nattetid. Han hade aktiviteter utanför hemmet, spelade fotboll två gånger i veckan men hade svårt att följa instruktioner från tränaren.

Sjukgymnast framhöll i ett utlåtande att pojkens problem enligt mamman nu inte var motoriken utan att han mer socialt hade det svårt i skolan. Han hade generell låg muskeltonus som gjorde att muskulärt krävande uppgifter var svåra att utföra för honom, speciellt om de var uthållighetskrävande.

Försäkringsläkaren framhöll bland annat följande. Förutom stora koncentrationssvårigheter och svårigheter med impulskontrollen hade pojken enligt modern en hel del problem med grovmotoriken. Han gick för närvarande i normalklass där han hade egen assistent.

Försäkringskassan beviljade i april 2001 ett fjärdedels vårdbidrag för tiden november 2000–oktober 2002. Kassan godkände merkostnader med 3 000 kr per år (borttappade kläder och saker och slitage på kläder, datorprogram, litteratur med mera).

Länsrätten fann att det inte var visat att pojkens behov var av sådan omfattning att de skulle berättiga till ett högre vårdbidrag än vad försäkringskassan beviljat.

I kammarrätten anförde mamman bland annat följande. Pojken saknade på grund av resursbrist assistent i skolan. I takt med stigande ålder märktes hans tillstånd mer. Detta gjorde att föräldrarna ständigt måste vara närvarande föra att skydda, försvara och förklara varför pojken inte, som jämnåriga, kunde göra allt han blivit tillsagd. Pojken kunde inte få medicin på grund av biverkningar. Familjens vardag präglades av ständiga påminnelser, tjtat, oro, frustration, stress, irritation, ständiga konflikter mellan syskonen och arbete med att

få dagarna så välplanerade och strukturerade så att pojken kunde fungera så bra som möjligt. Arbetsbelastningen hade ökat markant. Mammans hälsotillstånd utgjorde inte skäl för ett högre vårdbidrag, men detta speglade den grad av merarbete som pojkens funktionshinder krävde. Efter att ha drabbats av utmattningsdepression återgick hon sedan till halvtid. Hon fick sedan nedsatt immunförsvar och drabbades på nytt av sjukdom och gick ned till 25 procents arbetstid. Pappan hade hjärtproblem. Systemen hade påverkats av familjens tunga situation och hade därför behov av en fritidsplats.

Kammarrätten fann, med hänsyn till vad som framkommit i målet, att pojkens vård- och tillsynsbehov samt omständigheter i övrigt var så pass omfattande att de motiverade ett halvt vårdbidrag.

Tre fjärdedels vårdbidrag

15 Kammarrätten i Göteborgs dom den 11 juni 2002 i mål nr 3708-2001

Flicka, 6 år, med autism och begåvning som ligger i området för mental retardation. Hon gick på daghem och hade personlig assistent. Hon fick också träning enligt Irene Johanssons-metoden en gång i veckan. Hon hade en påtagligt försenad talutveckling vad gällde såväl ordförråd, meningsbyggnad och artikulation. Hon behövde ett nära vuxenstöd som strukturerade upp hennes närmiljö hela dagen. Finmotoriskt hade hon ännu inte bestämt sig för penngrepp och var lite valhänt från och till. Grovmotoriskt hade hon nedsatt balans. Hennes utveckling bedömdes vara cirka ett och ett halvt år försenad.

Försäkringskassan beviljade i december 2000 mamman tre fjärdedels vårdbidrag januari 2001–december 2003. Försäkringskassan godkände kostnader med 7 206 kr per år.

Länsrätten, som konstaterade att en del av flickans träning utfördes på daghem med hjälp av personlig assistent, ändrade inte försäkringskassans beslut. Länsrätten beaktade därvid att hennes funktionshinder inte helt hade hindrat föräldrarna från att arbeta.

I kammarrätten kompletterades utredningen med ett läkarutlåtande av överläkaren Inger Persson. Av detta framgick bland annat följande. Flickan hade ett autistiskt syndrom och begåvning som låg i området marginell mental retardation. Barn med den kombination av autism och begåvning inom detta område benämndes ofta höra till gruppen högfungerande autism. Dessa barn var att skilja från barn med gravare form av utvecklingsstörning. Ett autistiskt syn-

drom innebar betydande begränsningar i social interaktion, det vill säga att vara tillsammans med andra människor och speciellt då jämgamla. Det innebar nedsatt förmåga till ömsesidig emotionellt utbyte och förståelse. Den andra större begränsningen inom autism handlade om nedsatt förmåga till kommunikation. Flickan hade stora svårigheter inom språkområdet vad gällde att uttrycka sig, ordbildning och att uppfatta innehållet i det hon hörde, auditiv perception. Det innebar stora krav på omgivningen och stort behov av pedagogisk specialanpassad inläring såväl i skola som på fritid. Flickan behövde mycket stimulans inom språkområdet för att kunna utnyttja och låta de resurser hon hade växa till sig i möjligaste mån. Att stimulera barns språkutveckling var oerhört viktigt i den ålder flickan befann sig i, just inför skolstarten. Detta krävde extra tid till sådan benämning och förtydligande för henne. Det tredje området som innebar en begränsning när barn hade autism var beteende- och intressesfären. Detta innebar att barn föredrog ett ritualiskt beteende och hade svårt att tolerera förändringar. De hade benägenhet för upphakningar och var svåra att avleda.

Kammarrätten gjorde följande bedömning. Under den tid flickan vistades i hemmet krävde hon ständig tillsyn och träning. Hennes vardag ställde stora krav på struktur och förutsägbarhet. Föräldrarna måste aktivt delta i hennes aktiviteter. Familjen hade samhällseliga insatser i form av daghem/förskola varje dag samt avlastning en kväll i veckan. På daghemmet hade hon en egen personlig assistent. Mamman arbetade 75 procent och pappan veckopendlade till Norge där han arbetade måndag till och med torsdag. Kammarrätten instämde i försäkringskassans och länsrättens bedömning att flickans behov av vård, tillsyn, träning och stimulans, utöver det behov som tillgodosågs på daghemmet, var av den omfattningen att det berättigade till tre fjärdedels vårdbidrag. Två domare var skiljaktiga och ansåg med hänsyn till praxis att helt vårdbidrag skulle utges.

Kammarrättens dom överklagade till Regeringsrätten som inte meddelade prövningstillstånd, mål nr 4994-02.

16 Kammarrätten i Stockholms dom den 30 augusti 2002 i mål nr 302-2002

Pojke, 12 år, med Aspergers syndrom och DAMP. Familjen bestod av två föräldrar och fyra barn. Mamman hade sjukbidrag och pappan arbetade heltid. Pojken gick i en särskild undervisningsgrupp fyra timmar per dag. Han vistades på korttidshem tre nätter (senare två nätter) varannan helg.

Enligt läkarutlåtande behövde pojken hela tiden vuxenhjälp och mycket stöd i olika situationer för att höja självkänslan. Han behövde lugn och ro omkring sig och överhuvudtaget ett anpassat bemötande med tydlighet, förutsägbarhet och förberedelse. Han klarade inte långa skoldagar och behövde mycket träning på de olika områdena som han hade svårt med. Han åt sönder kläder och andra textilier och hade olika fixeringar i sin mathållning. Han var frustrationskänslig och kunde lätt få utbrott. Det var viktigt att pojken kunde vistas så mycket som möjligt i hemmiljö för att orka med de krav som ställdes på honom i skolan. Det framgick också att pojken blivit bättre.

Försäkringskassan beviljade i maj 2001 mamman ett halvt vårdbidrag från och med mars 2001. Kassan godkände merkostnader med 12 048 kr per år (slitage på kläder och skor, tvätt, datorprogram – ett per år, litteratur), det vill säga merkostnadsersättning med 18 procent av prisbasbeloppet.

Mamman överklagade till länsrätten och anförde i huvudsak följande. Pojken var mycket impulsiv. Det gick ofta sönder saker, till exempel porslin när han gav uttryck för sina aggressioner. Han hade haft sönder flera dörrar eftersom han smällt igenom dem för hårt. Han var klumpig och olyckor hände honom lättare än andra. Han tappade ofta saker han höll i händerna. När han inte förstått vad han blivit tillsagd eller sammanhanget blev han så frustrerad att han fick okontrollerade utbrott. Han åt nästan inget i skolan, utan lunch när han kom hem i stället. Pojken var mycket krävande och behövde ständigt vuxen i sin närvaro och måste bekräftas hela tiden. Han hade svårt för platser och rum där det var många människor samtidigt. Han var ljudkänslig och kunde inte förutse händelser eller planera och greps av panik vid oväntade förändringar. Han gick i skola tre till fyra timmar per dag och var mycket beroende av sin mamma. Han hade mycket tics och rädslan styrde honom. Han hade sömnproblem och kom sent i säng på kvällarna och svårt med att komma till ro eftersom det var mycket som behöver förklaras.

Länsrätten fann vid en sammantagen bedömning att försäkringskassans bedömning av vårdbidraget storlek fick anses väl avvägt.

Kammarrätten konstaterade att pojken tidigare erhållit tre fjärdedels vårdbidrag och att försäkringsläkaren anført att pojkens problem kvarstod. Med hänsyn härtill och med beaktande av utredningen i målet fann kammarrätten att pojkens behov av vård och tillsyn alltjämt var så omfattande att det motiverade tre fjärdedels vårdbidrag.

17 Kammarrätten i Göteborgs dom den 4 oktober 2002 i mål nr 139-2002

Pojke, 10 år, med misstanke om ADHD, Tourettes syndrom och autismliknande tillstånd. Pojken bodde tillsammans med sin mamma, hennes sambo och två syskon. Han hade koncentrationssvårigheter, impulsgenombrott och svårt med sociala umgängeskontakter. Pojken hade en inte språklig kommunikation samt flera motoriska och vokala tics. Tester hade visat stora inlärningsproblem och en allmän begåvning som låg under genomsnittet. Han hade viss tvångsmässighet och behöver en mycket väl strukturerad dag med tydliga rutiner. Även om pojken själv klarade sin hygien, klädsel och matsituation måste han ha tillsyn och tillsägelser för att få saker gjorda. Humöret växlade och avbrutna rutiner ledde till våldsamma utbrott. Ibland var han helt omöjlig att styra och blev då aggressiv både mot människor och saker. Det uppstod ständiga kontroverser när han skulle ha sin vilja igenom. Han åt inte vad som helst och var mycket märkesfixerad både vad gäller kläder och hygienartiklar. Han förstörde mycket kläder och saker genom att han petade och drog sönder dem. Han gick i skola varje vardag mellan 08.00–13.00 och vistades övrig tid i hemmet. Där behövde han hjälp för att inte hamna i farliga situationer och med att reda ut konflikter. Han behövde också i övrigt mycket social träning och hjälp i inlärningssituationer. Mamman beräknade kostnader för mat, kläder och hygienartiklar till 800–1 000 kr per månad.

Försäkringskassan beviljade i juni 1999 halvt vårdbidrag för tiden juli 1998–juni 2001.

Länsrätten fann att pojkens vård- och tillsynsbehov och merkostnaderna inte motiverade mer än halvt vårdbidrag. En nämndeman var skiljaktig.

Kammarrätten konstaterade att någon skattefri merkostnadsdel inte kunde utgå eftersom kostnaderna inte hade specificerats. Kammarrätten ansåg att pojkens vård- och tillsynsbehov tillsammans med skäliga merkostnader var av en omfattning att de motiverade tre fjärdedels vårdbidrag.

18 Kammarrätten i Göteborgs dom den 14 oktober 2003 i mål nr 201-03

Pojke, 6 år, med ADHD/DAMP, astma bronchiale, multipel födoämnesallergi, atopisk dermatit och hörsnuva.

Försäkringskassan beviljade halvt vårdbidrag augusti 2001–juli 2003. Kassan godkände merkostnader med 18 113 kr per år (mot yrkade 61 577 kr), varav 1

845 kr avsåg ersättning för förstörelse i hemmet och 1 700 kr för specialkost samt rätt till skattefri merkostnadsdel med 36 procent av prisbasbeloppet.

Mamman överklagade försäkringskassans beslut och anförde bland annat följande. Pojken styrdes av impulser och var hyperaktiv. Han var ouppmärksam och hade vissa perceptionsstörningar. Han hade svårt att leka och att samspela med andra barn. Hon var ensamstående och behövde gå ner i arbetstid för att kunna ägna mer tid åt pojken. Pojkens födoämnesallergi innebar merarbete vid inköp och tillagning av mat. Astman innebar att pojken var mer infektionskänslig på vintern. Lägenheten städades varje dag. Pojken smordes in morgon och kväll med mjukgörande salvor och vid behov med kortison. Avlösarservice fanns fyra timmar per vecka och vistelse hos stödfamilj en dag per månad.

Länsrätten fann att mamman inte kunde anses berättigad till högre vårdbidrag med skattefri merkostnadsdel än vad som framgick av det överklagade beslutet.

I kammarrätten anförde mamman att pojken i hemmet behövde kontinuerlig tillsyn på grund av hyperaktivitet, trotssyndrom, blödningar från näsan, rymningsbenägenhet samt förstörelse av inredning och saker. Hon framhöll att pojken hade en sjukdom som heter trombocyt dysfunktion, en form av blödar-sjuka, vilket inte tidigare framgått.

Försäkringskassan beviljade sedermera tre fjärdedels vårdbidrag för tiden april 2003–mars 2005.

Kammarrätten fann att det utökade vård- och tillsynsbehovet som pojken haft på grund av sina funktionshinder jämfört med vad som är vanligt för ett barn i hans ålder fick anses vara av sådan omfattning som – med beaktande av skäligena merkostnader – förutsätts för tre fjärdedels vårdbidrag.

Helt vårdbidrag

19 Kammarrätten i Göteborgs dom den 4 maj 2001 i mål nr 7377-2000

Pojke, 4 år, med autism och utvecklingsstörning. Han saknade sinne för faror och var rymningsbenägen. Han hade en vana att torka näsa och mun på övriga familjemedlemmars kläder och han hade mycket svårt att sitta stilla vid måltider. Han använde blöjor. Det tog cirka en till två timmar varje kväll att få pojken att sova och han vaknade flera gånger per natt. Mamman önskade

att få helt vårdbidrag för att förkorta arbetstiden. Under semestern när de var hemma märktes en markant förbättring av pojkens tillstånd. Han var i behov av språklig och social träning och att han hade resursperson på dagis. Det framkom inte att det förelåg några merkostnader.

Enligt läkarutlåtande behövde föräldrarna lära sig mer om autism och delta i träning med stöd av barnhabiliteringen.

Försäkringskassan beviljade i november 1999 ett halvt vårdbidrag april 1999–mars 2001.

Länsrätten bedömde att alla barn i motsvarande ålder hade ett visst tillsyns- och omvårdnadsbehov och framhöll att pojken vistades på dagis under större delen av dagen. Med hänsyn härtill fann länsrätten att vård- och tillsynsbehovet var av den omfattningen att det berättigade till tre fjärdedels vårdbidrag.

RFV överklagade till kammarrätten och åberopade RFV Anser 1995:15 och yrkade att helt vårdbidrag skulle utges.

Kammarrätten bedömde, med hänsyn till pojkens omfattande vård- och tillsynsbehov att mamman var berättigad till ett helt vårdbidrag.

20 Kammarrätten i Stockholms dom den 22 mars 2001 i mål nr 8231-1999

Pojke, 5 år, med autism. Pojken var på dagis fyra dagar i veckan, där han hade en resursperson. Föräldrarna hade lärt sig att hjälpa pojken när det gällde språk, kommunikation med mera. Pappan arbetade inte heltid eftersom pojken i stor utsträckning behövde hans stöd. Som merkostnader hade uppgetts kostnader för pedagogiska leksaker och inkomstförlust på grund av deltidsarbete.

Enligt läkarutlåtande behövde pojken på grund av kontaktsvårigheter och avskärningstendens betydligt mer stöd än andra barn.

Försäkringskassan beviljade i juli 1999 pappan ett halvt vårdbidrag för tiden juli 1998–juni 2001.

Pappan anförde i länsrätten bland annat följande. Det enda sättet att närma sig ett barn med autism är att med långsiktiga repetitiva, pedagogiska övningar lära dem varför det är så viktigt att kommunicera. Mycket av vården av hans son handlade om att öppna pojkens sinnen och upptäcka världen. Självförtro-

endet behövde byggas upp. Föräldrarna var pojkens länk att upptäcka och våga leva. Även om pojken var på dagis var det mycket av dagisverksamheten och möten runtomkring som tog föräldrarnas tid i anspråk. Pappan upp-gav vidare att han de övriga dagarna behöver lugn och ro mitt på dagen för att ”ladda batterierna” och att han alltid måste vara ”läkare” för sin son.

Länsrätten fann med hänsyn till vad som framkommit i det medicinska underlaget samt till vad pappan uppgett i målet att pojken hade ett vård- och tillsynsbehov som gav pappan rätt till vårdbidrag. Mot denna bakgrund samt med beaktande av det övriga samhällsstödet som pojken hade i form av dagisplats med resursperson fann länsrätten att ett halvt vårdbidrag var väl avvägt.

Kammarrätten konstaterade med hänvisning bland annat till Försäkringsöverdomstolens dom den 2 september 1993 i mål nr 302/91 att autism hos barn i regel berättigade till helt vårdbidrag. Kammarrätten bedömde att hans behov av vård och tillsyn var så omfattande att det motiverade helt vårdbidrag.

21 Kammarrätten i Stockholms dom den 9 januari 2002 i mål nr 7763-2000

Pojke, 8 år, med autism.

Av läkarutlåtande framgick bland annat följande. Genom nedsatt koordination och skakighet i händerna spillde pojken mycket vid matsituationer och behövde en hel del hjälp vid av- och påklädning. Han hade svårt med kamratrelationer. När något gick honom mot reagerade han med impulsivitet och ofta med aggressionsutbrott. Vid flera tillfällen har han slagit sönder fönster-rutor i hemmet och vid något tillfälle hotat med kniv samt petat papper i ett element så att det börjat brinna. Han var helt oberäknelig och kunde inte lämnas ensam. Han hade i övrigt enuresproblematik med både dag- och nattväta med ökat klädslitage till följd. Dessutom hade han en oförmåga till mättnadskänsla och fixering vid mat som lett till en betydande övervikt.

Försäkringskassan beviljade i juni 1999 mamman halvt vårdbidrag juli 1998–juni 2001. Kassan godtog merkostnader med 3 763 kr per år (extra tvätt och klädslitage).

Länsrätten fann i likhet med försäkringskassan att mamman var berättigad till ett halvt vårdbidrag.

I ett utlåtande från en kurator som ingavs i kammarrätten framhölls bland annat följande. Pojken hade diagnosen autism vilket innebar att han hade symtom från tre områden – en ”triad” av symtom; begränsad förmåga till ömsesidig social interaktion, begränsning av fantasi, lek, beteende och intressen. Han hade dessutom en kraftig psykisk utvecklingsstörning.

Kammarrätten konstaterade bland annat att det av utredningen framgick att pojkens funktionshinder var förenat med merkostnader i form av klädslitage utöver det normala, blöjor, sönderslagna leksaker och glasrutor med mera. Kammarrätten bedömde, mot bakgrund av vad som framkommit i målet, att pojkens vård- och tillsynsbehov motiverade helt vårdbidrag. Kammarrätten fann också, med hänsyn till merkostnadernas storlek, att därav 18 procent av basbeloppet skulle utgöra ersättning för merkostnader.

22 Kammarrätten i Göteborgs dom den 12 november 2003 i mål nr 274-03

Pojke, 7 år, med autism. Han var förstånds försenad och inte verbal. Han behövde ständig tillsyn. Han talade inte utan tecknade. Han hade regelbundna matvanor och behövde passning vid lek och träning i det så kallade teach-systemet, vilket tog extra tid i hemmet. Han behövde hjälp vid av- och påklädning. Han krävde mycket tröst och blev ibland frustrerad om man inte förstod honom. Han var nyfiken på vad som fanns i lådor och skåp, vilket krävde extra tillsyn så att han inte hittade farliga saker. Han undersökte ständigt kyl och frys, vilket också innebar extra tillsyn. Han kunde inte leka självständigt utan använde sina föräldrar och sin bror som redskap för att få saker att hända. Han behövde få extra stöd i form av tecken träning och bildkommunikation samt nya rutiner för inläring. Han gick i särskola och vistades på korttidsboende varannan helg lördag-söndag.

Av läkarutlåtande framgick bland annat följande. Pojken hade anpassat sig bra i skolan. Under våren hade det dock varit beteendeavvikelser inklusive aggressiva utbrott gentemot såväl vuxna som kamrater. Troligen i samband med att föräldrarna separerat. Pojken talade mycket lite men använde gärna teckensymboler på ett aktivt sätt och sökte gärna bekräftelse. Med ADL-funktioner behövde han handledning och en hel del praktiskt stöd och hjälp. Han klarade toalettfunktionen. Han hade ett stort behov av hjälp och tillsyn i väsentligen alla situationer samt strukturerad specialpedagogisk träning och social träning. Mamman arbetade deltid.

Försäkringskassan beviljade i november 2001 mamman ett halvt vårdbidrag september 2001–augusti 2004 med hänsyn till vård- och tillsynsbehovets

omfattning och merkostnadernas storlek (3 615 kr – slitage på möbler och tvätt med mera).

Länsrätten konstaterade att mamman haft ett halvt vårdbidrag för pojken och bedömde att det inte kunde anses visat att behovet av vård och tillsyn förändrats så det berättigade till mer än ett halvt vårdbidrag. Två nämndemän hade anmält avvikande mening och ansåg att tre fjärdedels vårdbidrag borde utges.

Riksförsäkringsverket överklagade länsrättens dom och yrkade att mamman skulle beviljas ett helt vårdbidrag. Verket anförde bland annat att pojken hade autism och att det av läkarutlåtande bland annat framgick att han talade mycket lite och använde teckensymboler. Vidare anförde verket att det under våren framkommit problem med aggressiva utbrott mot vuxna och kamrater. Han behövde ständig tillsyn. RFV åberopade RFV Anser 1995:15.

Kammarrätten fann med hänsyn till utredningen i målet och parternas gemensamma inställning att mamman var berättigad till helt vårdbidrag.

23 Kammarrätten i Göteborgs dom den 23 december 2002 i mål nr 6349-2002

Pojke, 5 år, med autism.

Försäkringskassan beviljade mamman i februari 2002 halvt vårdbidrag mars 2001–februari 2003. Några merkostnader hade inte angetts.

Mamma överklagade till länsrätten och anförde bland annat följande. Den tid som gick åt för att hjälpa pojken att äta, klä på sig och sköta sin hygien var betydligt mer omfattande än för andra barn i motsvarande ålder. Pojken kunde inte lämnas ensam vare sig hemma eller ute. Han krävde ständig tillsyn eftersom han saknade insikt om vad som var farligt. Han kunde inte uttrycka sig med ord. Han behövde ständig träning, stimulans och aktivering. För att kunna utvecklas. Han hade av logoped ansetts vara i behov av alternativt kompletterande kommunikationssätt i form av bildkommunikation. Mamman lade ner mycket tid och arbete för att pojken skulle få den träning han behöver. Den personliga resurs han hade på förskolan skulle komma att tas bort vilket innebar att han fick tränas hemma.

Av ett utlåtande från en kuratorn framgick bland annat följande. Pojken hade svårigheter i kommunikation, socialt samspel och avvikelser i beteendet. Hans tal var begränsat till enstaka ord och få korta meningar. Han hade svårt att förstå sammanhang och känna vad andra människor uttryckte. Mamman

måste alltid finnas i hans närhet för att hjälpa honom tolka vardagen. Han behövde mycket träning både på förskolan och i sin hemmiljö. Det betydde att mamman hemma måste följa upp den träning pojken fick i förskolan. Detta var viktigt för pojkens forstsatta utveckling. Han hade dålig uthållighet och gav lätt upp. Här var det viktigt att mamman fanns i bakgrunden för att stötta och uppmuntrade honom. Han hade svårigheter att förklara vad han ville och blev frustrerad om människor runt omkring honom inte förstod vad han ville. Det krävdes mycket kunskap och framför allt tålamod av mamman att hjälpa pojken i samspelet med andra människor runt honom.

Länsrätten beaktade att pojken beträffande hygien och allmän tillsyn hade större behov av hjälp än andra barn i samma ålder som inte var funktionshindrade. Pojken hade även behov av extra träning och stimulans. Sammantaget fann länsrätten att tillsyns- och vårdbehovets omfattning motiverade ett halvt vårdbidrag.

RFV överklagade länsrättens dom och bedömde, mot bakgrund av gällande praxis då det gäller vårdbidrag för barn med autism, att mamman var berättigad till helt vårdbidrag (RFV anser 1995:15).

Kammarrätten fann, med hänsyn till praxis om vårdbidrag för barn med autism och då omständigheterna i målet inte talade mot att pojkens behov av vård och tillsyn motsvarade helt vårdbidrag, att mamman också skulle beviljas sådan ersättning.

Referat av domarna avseende två barn (flerbarnsprövning)

**24 Kammarrätten i Stockholms dom den 27 november 2000 i
mål nr 2868-1999**

Bröder, 7 och 8 år, med DAMP.

Sjuåringen gick i en specialskola. Han åkte taxi till och från skolan och hade en egen resurs på fritids. Han hade inget eget språk utan åstadkom bara ljud. Han hade ingen kontakt med andra människor. Avlastning var beviljad på helgerna, 10.00–15.00. Han behöver mycket hjälp med av- och påklädning och klarade inte toalettbesök själv. Han behövde ständig tillsyn. Han rev sönder tapeter och ritade på dem, klippte sönder saker, kastade glas och porslin och förstörde leksaker för syskonen. Ibland kastade han ut saker från balkongen. Han slängde mat omkring sig när den inte passade, hällde ut allt hårschampo vid duschning och föräldrarna måste gömma alla band till video och bandspelare annars rev han ut alla dem. Han brukade också sätta på alla spisplattor.

Angående åttaåringen framgick bland annat följande. Han hade en försenad omogen motorisk utveckling, talproblem och koncentrationssvårigheter. Han gick i normal klass men behövde visst extra stöd i klassen men framför allt i gymnastiken. Han behövde viss hjälp med av- och påklädning och toalettbesök. Han hade ett otydligt tal. Han hade generell svag muskelkraft och svaga reflexer. Han hade svårt med balans och med att springa och kunde inte delta i normala idrottsaktiviteter med kamrater och hade utökad uttrötbarhet. Föräldrarna följde honom till och från skolan och till och från simträning två gånger i veckan. Pappan arbetade heltid och mamman var hemmafru.

Försäkringskassan beviljade i september 1998 mamman ett och ett fjärdedels vårdbidrag augusti 1998–juli 2000. Det sammanlagda vård- och tillsynsbehovet för sjuåringen bedömdes ensamt vara av sådan omfattning att det förelåg rätt till helt vårdbidrag. Kassan beviljade skattefri merkostnadsdel med 18 procent.

Mamman överklagade och yrkade ett halvt vårdbidrag för åttaåringen.

Länsrätten, som beviljade mamman ett och ett halvt vårdbidrag för pojkarna tillsammans, fann att brödernas tillstånd inte förbättrats sedan försäkringskas-

san fattade sitt tidigare beslut om ett och ett halvt vårdbidrag. Rättens ordförande var skiljaktig och ansåg att åttaåringen bara var berättigad till ett fjärdedels vårdbidrag.

Kammarrätten gjorde följande bedömning Sjuåringen hade ett mycket omfattande och tidskrävande vård- och tillsynsbehov. Åttaåringen hade på grund av sina motoriska svårigheter behov av träning och hjälp i den dagliga livsföringen utöver vad som var normalt för ett barn i hans ålder. Hans koncentrationssvårigheter och svårigheter med exekutiva funktioner måste också innebära ett utökat behov av tillsyn. Båda barnen hade således behov av individuellt anpassad vård och tillsyn av sådan omfattning att mamman var berättigad till ett och ett halvt vårdbidrag.

25 Kammarrätten i Göteborgs dom den 8 oktober 2001 i mål nr 1413-2001

Pojkar, A 11 år, med lindrig DAMP-problematik och J 5 år, med kortvuxenhet.

A behövde, trots hjälp av speciallärare i skolan, omfattande hjälp med läxor. Han hade svårigheter att koppla av på kvällarna vilket gjorde att den ”barnfria” tiden blev obefintlig. Han somnade i bästa fall klockan tio men kunde ofta vara vaken fram till elva på vardagskvällarna. Den ständiga föräldrainsatsen uppgick till 17–18 timmar per dygn under skolfria dagar, men även en ständig beredskap under skoltid då han ofta hade migrän.

Enligt läkarutlåtande hade A vissa motoriska svårigheter och svårigheter avseende tidsbegrepp. Han hade svårigheter att hålla koncentrationen längre stunder. Detta gjorde att han hade svårt att följa skolundervisningen. Han hade låg uthållighet och växlade mellan olika aktiviteter. Han hade nedsatt förmåga till delad uppmärksamhet. Han hade svårigheter avseende korttidsminne. Han hade nedsatt automatik och var något klumpig motoriskt. Han behövde stöd av vuxen vid exempelvis lästräning, läxläsning, planering och organisation. Han kom ofta i konflikter med syskon.

J fick regelbundet injektioner med tillväxthormon en gång per dag. Dessutom gjordes täta läkarbesök – fyra gånger per år varav ett med ett drygt dygns vistelse på vårdavdelning. Han hade en längd som motsvarade en tre år och tre månaders pojke men var aktiv som en femåring och hindrades på olika sätt på grund av sin litenhet. Åtgärder måste vidtas i hemmet och i övrigt för att anpassa situationen. Även J krävde extra insatser eftersom hans tillväxt,

tal- och rörelseutveckling var försenad. Att tillgodose hans behov av stöd och stimulans krävde mycket tid och kraft.

Försäkringskassan beviljade i augusti 2000 med beaktande av merkostnader om 5 651 kr mamman ett fjärdedels vårdbidrag februari 2000–januari 2002.

Länsrätten fann vid en sammantagen bedömning i målet särskilt med hänsyn till mammans bundenhet att godtagbara merkostnader och omfattningen av den särskilda tillsynen och vården talade för att mamman var berättigad till ett halvt vårdbidrag.

Försäkringskassan överklagade länsrättens dom.

Kammarrätten fann att främst A och till viss del J till följd av sina funktionshinder hade behov av särskild tillsyn och vård som gick utöver vad som krävdes för ett friskt barn i motsvarande ålder. Kammarrätten instämde dock i försäkringskassans bedömning att utredningen inte gav stöd för att barnens behov av vård och tillsyn sammantaget var så omfattande att det berättigade till ett högre vårdbidrag än ett fjärdedels.

Kammarrättens dom överklagades till Regeringsrätten som inte meddelade prövningstillstånd, mål nr 6666-01.

26 Kammarrätten i Göteborgs dom den 7 april 2003 i mål nr 2823-2002

Pojkar, T 10 år, med DAMP med koncentrationsstörningar och hyperaktivitet samt tics, sannolikt Tourettes syndrom och D, 8 år, med svår ADHD/DAMP med uppmärksamhetsstörning med hyperaktivitet, perceptions- och grovmotoriska svårigheter samt problem med sängvätning.

Försäkringskassan beviljade mamman i oktober 2000 tre fjärdedels vårdbidrag februari 2000–september 2003 för pojkarna varav, efter en skälighetsbedömning, 18 procent av prisbasbeloppet utgjorde skattefri merkostnadsdel.

Pojkarna bodde tillsammans med sin mamma, som var frånskild, och sina fem syskon. De behövde hjälp med ADL. T klarade dock toalettbesök på egen hand. De hade orolig nattsömn och D använde blöja nattetid. T var utåtagerande och kunde få utbrott varunder han skrek och sparkade. D kunde i regel inte leka med T utan att de blev osams och slagsmål utbröt. Pojkarna gick i vanlig grundskoleklass. D hade fritidsplats. Pojkarna hade stödfamilj var fjortonde dag. Båda hade därutöver beviljats helgläger sju gånger om året.

Mamman hade hel förtidspension. Mamman uppgav bland annat följande. D måste ha tillsyn hela tiden. Han hittade farliga saker och var till exempel mycket intresserad av eld. Han hade svårt att ge och ta emot information och pratade inte så bra. Vid läxläsning måste någon sitta bredvid honom hela tiden. Han måste ha någon vid sin sida när han skulle somna. T hade inte blivit bättre utan snarare tvärtom. Till skillnad från D, som bara skrek, slog T omkring sig när han blev arg. Han behövde mycket hjälp med läxläsning. Merkostnader förelåg för borttappade kläder och stort slitage av skor och kläder samt för förstörda saker.

Av läkarutlåtande framgick bland annat följande. D hade en försenad språkutveckling. Han var okoncentrerad och aktiv samt bytte ofta sysselsättning. Han orkade bara hålla på med samma sak en kortare tid. Han gav upp och tröttnade och glömde lätt. D hade haft stora koncentrationsproblem i skolan varför intyg för särskilt stöd utformats. Han var i behov av morgonrutiner, kvällsritualer, vardagliga aktiviteter och vid läxläsning. T hade en mycket påtaglig problematik vad gällde rastlöshet, överaktivitet, koncentrationsstörningar och impuls kontroll. Han hade för tillfället beviljats personlig elevassistent i skolan. Han hade behov av gränssättning och ett strukturerat omhändertagande. Liksom tidigare hade han på grund av inlärningssvårigheter, hyperaktivitets- och koncentrationsproblem samt impulsivitet behov av mera tillsyn än vad som var normalt vad avsåg hjälp för att komma iväg till skolan och med läxläsning. Han beteende hade medfört ett stort slitage på hemmets inredning och ökat slitage av kläder och skor.

Länsrätten konstaterade att familjens livsmönster var anpassad så att detta passade båda barnen samtidigt som kombinationen av två barn med samma beteendestörning i vissa hänseenden och situationer snarast förstärkte problemen och behovet av stöd. Vid en sammantagen bedömning av barnens sammanlagda behov av vård och tillsyn borde dock beaktas att T och D en stor del av dagen vistades i skolan, varmed dessa behov i viss utsträckning tillgodosågs där. Det beaktades även att det utgick annat samhällsstöd i form av bland annat stödfamilj och avlastning genom helgläger. Länsrätten fann, mot bakgrund härav, vid en sammantagen bedömning att barnens sammanlagda behov av vård och tillsyn med beaktande av skäliga merkostnader inte berättigade mamman till högre vårdbidrag än tre fjärdedels.

I kammarrätten anförde mamman bland annat följande. Vårdbidraget täckte inte kostnaderna för det som förstördes och för kläder och skor. Samhällsstödet i form av stödfamilj gällde för T en helg i månaden. Helglägren hade inte kommit igång. Barnen behövde uppmärksamhet dygnet runt. De gick på högvarv. Vid minsta tillsägelse som var fel exploderade de av ilska

Kammarrätten fann att barnen hade behov av särskild tillsyn och vård i en omfattning som tillsammans med merkostnader på grund av barnens funktionshinder berättigade mamman till helt vårdbidrag.

27 Kammarrätten i Jönköpings dom den 3 maj 2004 i mål nr 2343-03

Bröder, 11 år, med ADHD, och 9 år, med en lindrig utvecklingsstörning och hyperaktivitetssyndrom.

Försäkringskassan beviljade i november 2002 pappan ett fjärdedels vårdbidrag maj 2002–april 2004. Kassan godtog merkostnader med 7 820 kr, varav merutgifter för kläder 5 280 kr. Den skattefria merkostnadsdelen utgjorde 18 procent av prisbasbeloppet.

Pappan överklagade och anförde i huvudsak följande. Han lade ned minst tjugo timmars arbete i veckan per barn. Han var arbetslös och tog hand om barnen all tid frånsett när de var i skolan.

Länsrätten konstaterade att de direkta vårdinsatserna fick betraktas som små. Tillsynsbehovet, som framgick av läkarintyg, var dock omfattande. Det hade framgått att barnen gick i skola i en omfattning som fick betraktas som normal för pojkarnas ålder och att skolgången fungerade väl. Barnen hade också en god nattsömn. Den äldre pojken hade fritidsaktiviteter och kamrater och det fungerade bättre för honom sedan han påbörjat medicinering. För honom fanns det också beviljat avlastningsfamilj med 36 timmar per månad. Det fanns för barnen inte något extra behov av vård och tillsyn i samband med måltider, på- och avklädning eller med personlig hygien. De var däremot mycket otrygga när pappan inte fanns till hands vilket skapade en stor bundenhet för honom under tid de inte var i skolan. Mot bakgrund av vad som framkom i utredningen bedömde länsrätten att det merarbete som orsakades av barnens funktionshinder inte översteg 20 timmar per vecka. Vid en sammanvägning av tillsyns- och vårdbehovets omfattning samt merkostnadernas storlek fann länsrätten inte skäl att ändra försäkringskassans beslut.

RFV överklagade och yrkade att pappan skulle beviljas ett halvt vårdbidrag till följd av pojkarnas vård- och tillsynsbehov. Verket anförde bland annat följande. Av läkarutlåtanden framgick att den äldre pojken behövde tillsyn och aktivering under hela sin vakna tid. Han hade egen elevassistent under hela skoldagen och ett mycket stort behov av att pappan fanns till hands. Den yngre pojken hade mycket stora koncentrationssvårigheter och var impuls-

styd. Han gick i särskola. Han saknade fritidsintressen och kamrater samt kunde inte vara ensam hemma.

Kammarrätten fann med hänsyn till tillsyns- och vårdbehovets omfattning samt till merkostnadernas storlek att pappan var berättigad till halvt vårdbidrag för pojkarna. Av vårdbidraget utgjorde 18 procent av prisbasbeloppet ersättning för merkostnader.

Kommentarer

Allmänt om domarna i denna översikt

I översikten har tagits med 27 domar från tiden 2000–juni 2004. Tio domar har meddelats av Kammarrätten i Stockholm, elva av Kammarrätten i Göteborg, fem av Kammarrätten i Sundsvall och en av Kammarrätten i Jönköping.

Av domarna avser fyra två barn och i övriga fall ett barn. Övervägande antalet barn är pojkar. Endast i fyra avgöranden gäller det flickor.

Allmänt om nivåerna

Ett barn:

Inget vårdbidrag – en dom

Ett fjärdedels vårdbidrag – 3 domar

Halvt vårdbidrag – 10 domar

Tre fjärdedels vårdbidrag – 4 domar

Helt vårdbidrag – 5 domar

När det gällde vårdbidrag för ett barn har alltså i knappt hälften av målen halvt vårdbidrag beviljats. I samtliga fem mål då helt vårdbidrag beviljats har barnet haft autism.

Två barn:

Ett fjärdedels vårdbidrag – en dom

Halvt vårdbidrag – en dom

Helt vårdbidrag – en dom

Ett och ett halvt vårdbidrag – en dom

Tidsperioder

Vårdbidrag har i nästan samtliga fall beviljats för en tidsperiod om två år, i enstaka fall om tre år (17, 20, 21, 22) och i vissa fall har bara från och med månaden angetts (2, 7, 10, 12, 16). I en dom (5), där försäkringskassan och länsrätten funnit att det inte förelåg rätt till vårdbidrag, angav kammarrätten inte någon tidsperiod eller från och med tidpunkt. I de fallen som försäkringskassan angett en längre tid än två år kan det ibland eventuellt bero på att vårdbidragsbeslutet har dragit ut på tiden.

Ändringsfrekvens

Kammarrätten har i 17 domar (2, 5–7, 9, 14, 16–18, 19–24 och 26–27) ändrat försäkringskassans beslut till den försäkrades förmån. I vissa fall hade försäkringskassan i kammarrätten medgett att högre vårdbidrag beviljades (6 och 12) och i ett fall beslutat att utge högre vårdbidrag för en period som låg efter den period som var aktuell i målet.

I samtliga domar som gällde autism och där kammarrätten ansåg att rätt till helt vårdbidrag förelåg hade kassan bedömt att rätt till halvt vårdbidrag fanns.

Länsrätten hade i sju fall (1, 3, 4, 9, 11, 13 och 25) ansett att föräldern var berättigad till högre vårdbidrag än vad både försäkringskassan och kammarrätten beslutat om. I två av dessa domar (3 och 4) hade rättens ordförande anmält skiljaktig mening och ansett att lägre vårdbidrag skulle utges.

Kön

Av samtliga barn – trettioen – är fyra flickor. I de fall som gällde två barn var alla pojkar.

Den enda domen i översikten varigenom föräldern inte ansågs berättigad till något vårdbidrag över huvud taget gällde en 11-årig flicka,⁽¹⁾ trots att hon hade anpassad skolgång och inte kunde vistas på fritidshem. Kammarrätten synes dock ha ansett att kommunen skulle stå för stödet i skolan.

Av de tre domar som gällde ett barn och varigenom ett fjärdedels vårdbidrag hade beviljats avsåg en dom (2) en 8-årig flicka.

Av de 10 domar varigenom halvt vårdbidrag för ett barn beviljats avsåg en dom en flicka som var elva år. Hon hade bland annat svärbemästrade aggressionsutbrott, försenad tal- och språkutveckling och behövde hjälp med sin personliga hygien och viss hjälp med kläder. Det framhölls att hon hade en för åldern onormal sexualdrift (9).

För vården av en flicka som var 6 år och hade autism beviljades tre fjärdedels vårdbidrag (15). Hon behövde mycket stöd och hjälp men kammarrätten beaktade att flickan var på daghem. Två av ledamöterna ansåg med hänsyn till praxis att helt vårdbidrag skulle beviljas.

Pojkarna är alltså – i likhet med vad som kommit fram i andra undersökningar – överrepresenterade.

Av de föräldrar som ansökt om vårdbidrag är endast två män.

Åldrar

Nio av barnen – i regel räknat från ansökan – var yngre än sju år, 18 var 7–11 år och 4 var 12–16 år. Yngst var två pojkar på fyra år som hade fått diagnosen misstänkt autism respektive autism. De beviljades halvt vårdbidrag respektive helt vårdbidrag efter överklagande av RFV.

Vårdbidrag hade då de gällde ett barn beviljats enligt följande.

Yngre än 7 år (8 barn):

Halvt vårdbidrag – 3 barn

Tre fjärdedels vårdbidrag – 2 barn

Helt vårdbidrag – 3 barn

7–11 år (11 barn):

Inget vårdbidrag – ett barn

Ett fjärdedels vårdbidrag – 3 barn (det vill säga alla domarna som gällde denna nivå)

Halvt vårdbidrag – 4 barn

Tre fjärdedels vårdbidrag – 1 barn

Helt vårdbidrag – 2 barn

12–16 år (4 barn):

Halvt vårdbidrag – 3 barn

Tre fjärdedels vårdbidrag – 1 barn

Då det gällde vårdbidrag för två barn var samtliga barn utom ett – som var 5 år – 7–11 år gamla.

De flesta barn i denna översikt är 7–11 år. Detta innebär inte att hjälp- och stödbehovet har upptäckts i denna ålder utan föräldrarna kan även när barnen var yngre uppburit vårdbidrag för vården av dem.

Helt vårdbidrag har beviljats yngre barn trots att även friska barn behöver vård och tillsyn i den åldern. Däremot har inget barn över 11 år beviljats helt vårdbidrag. I ett fall som gällde en 12-årig pojke med autism (12) ansåg kammarrätten att det var tillräckligt med ett halvt vårdbidrag med hänsyn till det omfattande samhällsstödet.

Diagnoser (ett barn)

Sju av barnen – när det gällde vårdbidrag för ett barn – hade fått diagnosen *autism* (12, 15, 19, 20, 21, 22 och 23). Kammarrätten beviljade helt vårdbidrag i fem fall. Tre av dessa domar hade med stöd av uttalandet i en tidigare rättsfallsanalys överklagats till kammarrätten av RFV (19, 22 och nr 23). I ett av fallen var barnet även utvecklingsstört (19). I de två övriga fallen som gällde autism beviljades halvt (12) respektive tre fjärdedels vårdbidrag (15). I dessa fall beaktade domstolen omfattande samhällsstöd respektive daghemsvistelse. I sistnämnda fall var två domare skiljaktiga och ansåg att helt vårdbidrag skulle beviljas. Av dessa barn var fyra barn yngre än sju år.

Tre av barnen hade fått diagnosen *misstänkt autism/autistiska drag/autismliknande tillstånd* (5, 6 och 17), eventuellt tillsammans med andra diagnoser. I de två första fallen hade kammarrätten beviljat halvt vårdbidrag och i det senare fallet tre fjärdedels vårdbidrag.

Av ovannämnda tio barn var fem barn yngre än sju år.

I dom nr 15 återgavs ett läkarutlåtande utfärdat av överläkaren Inger Persson, som beskrev diagnosen autism. Persson uppgav att ett autistiskt syndrom innebar begränsningar i tre avseenden – social interaktion, kommunikation och beteende- och intressesfären. Begränsning i den sociala interaktionen innebar nedsatt förmåga till ömsesidigt emotionellt utbyte och förståelse. Nedsatt kommunikation innebar svårigheter att uttrycka sig och uppfatta innehållet i det som barnet hörde. Detta medförde stort behov av pedagogiskt specialanpassad inläring både i skola och på fritid. Begränsning i beteende- och intressesfären innebar att barnet föredrog ett ritualiskt beteende och hade svårt att tolerera förändringar. Det krävdes då ett aktivt arbete för de vuxna runt barnet för att bryta inte funktionella beteendemönster och därigenom utvidga beteendesfären. Högfungerande autism innebar att begåvningen låg på en marginell mental retardation, vilket skildes från de fall då barnet hade en gravare form av utvecklingsstörning.

Det är inte självklart att barn med diagnosen autism ska beviljas helt vårdbidrag utan det beror på omständigheterna i det enskilda fallet.

I sju fall förekom huvudsakligen diagnoserna *ADHD*, *DAMP* eller *ADHD/DAMP* (1, 2, 3, 4, 9, 11, 14). I ett fall (18) hade pojken även astma och allergi. I ett fall hade inget (1) vårdbidrag beviljats, i tre fall ett fjärdedels vårdbidrag (2–4) och i tre fall hade halvt vårdbidrag (9,11 och 14) beviljats. I det fallet då pojken även hade astma och allergi hade tre fjärdedels vårdbidrag beviljats (18).

För vården av en pojke som var 14 år och hade fått diagnosen *Aspergers syndrom* (7) hade kammarrätten beviljat halvt vårdbidrag. Kammarrätten hade noterat att han behövde tillsyn och vård som ett mycket yngre barn och att föräldrarna lade ner mycket tid på att förbereda honom på förändringar. Kammarrätten beviljade i ett annat fall (16) tre fjärdedels vårdbidrag för vården av en 12-årig pojke med *Aspergers syndrom och DAMP*. Av utredningen framgick bl.a. att pojken var mycket impulsiv, fick aggressionsutbrott och gick i skolan tre till fyra timmar per dag. Kassen hade godkänt merkostnader med 12 048 kr per år. I ett annat fall (4) hade kammarrätten beviljat ett fjärdedels vårdbidrag för vården av en 11-årig pojke med *svår DAMP och Aspergers syndrom*. I det fallet hade kammarrätten noterat bland annat att han behövde viss hjälp med sin personliga hygien samt att det förekom ständiga konflikter och krav på ritualer vid sänggåendet.

I ett fall (10) var diagnosen osäker. Försäkringskassan hade beviljat halvt vårdbidrag vilket kammarrätten inte ändrade.

I fall nr 8 angavs att den sexårige pojken var *hyperaktiv med psykomotorisk utvecklingsstörning* och i fall nr 13 att den 11-årige pojken var *hyperaktiv och hade koncentrationssvårigheter*. Kammarrätten beviljade i båda fallen halvt vårdbidrag.

I några fall angavs uttryckligen att barnet hade – förutom neuropsykiatrisk diagnos eller sådana symptom- mental retardation/låg begåvning (12, 13, 15 och 22). I tre av dessa fall (12, 15 och 22) hade barnet även fått diagnosen autism och halvt, tre fjärdedels respektive helt vårdbidrag hade beviljats. I fall nr 13 hade halvt vårdbidrag beviljats.

Endast i de fall barnet fått diagnosen autism har helt vårdbidrag beviljats. Två domar (15 och 17) av de fyra domar varigenom tre fjärdedels vårdbidrag beviljats gäller barn med diagnosen autism eller autismliknande tillstånd.

Då det gäller övriga diagnoser har kammarrätten i övervägande antal fall beviljat halvt vårdbidrag.

Merkostnader för ett barn

Det är inte ofta som merkostnaderna beskrivs och prövas mer ingående. Merkostnaderna avser ofta olika avgifter, slitage på kläder och möbler, borttappade kläder och saker, förstörda saker samt tvätt.

I mål nr 2 hade försäkringskassan godkänt kostnad för dator fördelat på tre år. I mål nr 6 godtog kassan inte hyra för dator. I mål nr 7 godtog länsrätten inte kostnad för extra resor, resor till fjällen och för färdig mat som merkostnader.

Av domarna framgår att merkostnaderna varierar mycket. Av några domar framgår det inte att det förekommit merkostnader (5, 9,11,13, 19 och 23). Som högst har 18 113 kr (18) godtagits.

I tre fall har en skattefri merkostnadsdel om 18 procent (3, 16 och 21) godtagits. Kammarrätten hade i dessa fall beviljat ett fjärdedels vårdbidrag (3), helt vårdbidrag (21) och tre fjärdedels vårdbidrag (16). I ett fall (21) hade försäkringskassan beräknat merkostnaderna till 3 763 kr per år men kammarrätten fann – utan att ange något belopp – att högre merkostnader skulle godtagas för bl.a. blöjor (8-årig pojke), sönderslagna leksaker och glasrutor m.m.

I ett fall (18) har en merkostnadsdel om 36 procent beviljats. Merkostnaden avsåg i detta fall bl.a. ersättning för förstörelse i hemmet och, eftersom pojken hade multipel födoämnesallergi, kostnad för specialkost. Kammarrätten beviljade tre fjärdedels vårdbidrag.

Det går inte att belägga att merkostnadernas storlek haft någon avgörande inverkan på vårdbidragets storlek. Å andra sidan kan höga merkostnader för t.ex. förstörelse av saker och kläder understryka att behovet av tillsyn är stort.

Diagnos och merkostnader för två barn

Vårdbidrag för två barn har varierat mellan ett fjärdedels vårdbidrag och ett och ett halvt vårdbidrag. I det fall som kammarrätten beviljade ett fjärdedels vårdbidrag rörde sig om en pojke med lindrig DAMP-problematik och en pojke som var kortvuxen (25).

I övriga fall hade barnen DAMP och ADHD.

I en dom (27) hade RFV överklagat ett beslut av försäkringskassan att bevilja ett fjärdedels vårdbidrag och yrkade halvt vårdbidrag, vilket kammarrätten biföll.

I den dom varigenom kammarrätten beviljade ett och ett halvt vårdbidrag (24) påpekade kammarrätten att barnen behövde individuellt anpassad vård och tillsyn av sådan omfattning att rätt till ett och ett halvt vårdbidrag förelåg. Kammarrätten ansåg alltså inte att den omständigheten att båda pojkarna hade samma diagnos innebar att vårddyngden blev relativt sett lättare.

I tre av de fyra domar som ingår i översikten beviljades skattefri merkostnadsdel om 18 procent.

Olika typer av hjälp- och tillsynsbehov

Kammarrätternas bedömningar grundas på en sammanvägning av en mängd olika faktorer. För att referaten inte ska bli ännu längre har bara ett urval tagits med. Det kan alltså även finnas omständigheter som inte nämns i domarna men som ändå påverkat bedömningarna. I många fall kan det vara svårt att veta vilka omständigheter som domstolen ansett vara av avgörande betydelse.

För att ge en viss uppfattning om i vilka hänseenden barnen behöver hjälp och stöd lämnas dock följande översikt över vilka svårigheter barnen kan ha och behovet av hjälp och stöd.

Praktisk hjälp med till exempel hygien och påklädning (4, 5, 6, 8, 9, 12, 13, 22, 23, 24 och 26).

Kommunicering (8, 9, 14, 15, 17, 19, 20, 22, 23 och 24)

Hyperaktivitet, impulsivitet och koncentrationssvårigheter (1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 16, 17, 18, 21, 22, 24, 25, 26 och 27)

Svårigheter med skolarbete/skolan (1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 12, 13, 14, 16 och 17, 24, 25, 26 och 27)

Hjälp med struktur och att förstå instruktioner (2, 3, 7, 14, 15, 16 och 26)

Medicinering (3 och 8)

Vaken nattetid (2, 4, 26)

Utbrott, aggressivitet (1, 4, 5, 8, 9, 12, 14, 16, 17, 21, 22 och 26)

Svårigheter i samband med sänggående och/eller tillsyn under natten (2, 4, 6, 8, 14, 16 och 26)

Ständig tillsyn, svårt att lämnas ensam (1, 2, 3, 4, 6, 8, 12, 13, 23, 24 och 27)

Svårt med motoriken (4, 5, 6, 11, 13, 14, 15, 21, 24, 25 och 26)

Svårt med kontakter med kamrater, sociala regler och liknande (5, 7, 8, 10, 11, 12, 14, 17, 18, 19, 21 och 23, 24, 25 och 27)

De flesta av barnen har koncentrationssvårigheter, svårigheter med sociala kontakter och som följd därav problem med skolarbete. Några av barnen har även motoriska svårigheter och en del behöver även praktisk hjälp med hygien och/eller påklädning. Några barn kan inte tala eller har svårigheter att uttrycka sig. Svårigheterna kan beskrivas på olika sätt till exempel att barnet är okoncentrerat kan också beskrivas som att barnet behöver struktur och har svårt att förstå instruktioner. Det står inte alltid att barnet sliter kläder men som merkostnad anges kostnad för slitna kläder. Att barnet inte kan lämnas ensamt kan innebära att det inte vill vara ensamt utan är bundet till föräl-

dern/föräldrarna. Det kan också innebära att barnet måste övervakas på grund av att det annars kan rymma, hitta på farliga saker och så vidare. Det kan även innebära att föräldern/föräldrarna måste motivera och aktivera barnet. Oavsett orsaken medför det stor bundenhet för föräldrarna. Eftersom barnens behov av stöd och hjälp beskrivs på så olika sätt är det svårt att göra en heltäckande översikt över stöd- och hjälpbehovet.

Beroende på vilket behov av hjälp och stöd barnet har behöver föräldern bistå med olika typer av insatser.

RFV uppgav i ett yttrande till kammarrätten i mål nr 2 att i direkta vårdinsatser inrymdes, behandling och träning, kommunikationsträning och kommunikation med barnet, aktivering och motivationsinsatser och vård och omvårdnad. Med merarbete avsågs de vård- och tillsynsinsatser som barnets sjukdom eller funktionshinder medförde för föräldrarna men också annat merarbete som städning, klädvård, vård av hjälpmedel, läkarbesök, inlärninng av teckenspråk m.m.

Andra omständigheter som påverkar vårdbidragets storlek

Vid bedömningen av rätten till vårdbidrag väger kammarrätten samman en mängd omständigheter och det är svårt att bedöma i vilken utsträckning utgående samhällsstöd haft avgörande betydelse för bedömningen.

Kammarrätten har i en dom (nr 12) angett att det fanns ett tämligen omfattande samhällsstöd i form av bl.a. avlastningshem, kontaktperson och avlösarservice som en orsak till att lägre vårdbidrag beviljats. Kammarrätten beviljade i detta fall halvt vårdbidrag för vården av en 12-årig pojke med infantil autism och låg begåvning.

I vissa fall har kammarrätten bedömt att viss nivå av vårdbidrag skulle utges trots att visst samhällsstöd förelåg (6 och 8). Kammarrätten beviljade i dessa fall halvt vårdbidrag.

I andra domar har kammarrätten bara konstaterat att visst samhällsstöd fanns (6, 10 och 12). Det är möjligt att kammarrätten i sistnämnda fall fann att den omständigheten att flickan var på daghem var av avgörande betydelse vid bedömningen av rätten till vårdbidrag eftersom flickan hade autism och de domare som var skiljaktiga hänvisade till praxis och ville bevilja helt vårdbidrag.

Kammarrätten tog i en dom hänsyn till att samhällsstöd borde ha utgått (1). I en annan dom beaktade kammarrätten inte att pojken – som tidigare hade gått på ett fritidshem – inte ville gå till ett annat fritidshem. Kammarrätten synes ha konstaterat att det i fallet fanns ett samhällsstöd (4).

I ett fall konstaterade kammarrätten att det inte förelåg något inkomstbortfall på grund av uteblivet förvärvsarbete, men att mammans önskan om att minska sin arbetstid hade vägts in (10).

Domar

KRS

2000-10-18	3386-1999
2000-11-27	2868-1999
2001-01-30	8468-1999
2001-01-31	2302-1999
2001-03-22	8231-1999
2002-01-09	7763-2000
2001-05-16	1217-2001
2002-05-06	1718-2002
2002-08-30	302-2002
2003-07-01	5516-2002

KRG

2000-06-13	6385-1999
2000-11-20	1829-2000
2001-05-04	7377-2000
2001-10-08	1413-2001
2002-04-22	1548-2001
2002-06-11	3708-2001
2002-10-04	139-2002
2003-04-07	2823-2002
2003-10-14	201-2003
2003-11-12	274-2003
2003-12-23	6349-2002

KRJ

2004-05-03	2343-2003
------------	-----------

KRSu

2002-05-27	2910-2001
2002-07-11	1151-2001
2002-10-09	1986-2002
2003-08-08	3304-2001
2002-10-17	2828-2001